

2021–2030 M. PLĖTROS PROGRAMOS VALDYTOJO, ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS, SPORTO PLĖTROS PROGRAMA

I SKYRIUS PLĖTROS PROGRAMOS PASKIRTIS

Valstybės veiklos sritis Sportas
Nacionalinio pažangos plano (toliau – NPP) uždavinių įtraukimo į Programą logika
<p>Į Sporto plėtros programą įtraukti uždaviniai, kurie Nacionaliniame pažangos plane pavesti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai ir atitinka sporto valdymo sritį. Sporto plėtros programa apima dvi pagrindines sistemines sporto sritis, kurias, tolygiai vystant, galima dėlioti piramidės principu: pagrindą sudarytų vaikų ir suaugusiųjų fizinį aktyvumą skatinančios veiklos, o centrinė ir viršutinė dalis – aukšto meistriškumo sportas, kurio rezultatas – aukšto meistriškumo sportininkų pasiekimai.</p> <p>Įgyvendinant Sporto plėtros programą ir užtikrinant tam tikrus fundamentalius pokyčius, stiprinant sporto piramidės pagrindą – skatinant fizinio aktyvumo didinimą bei išnaudojant aukšto sportinio meistriškumo pasiekimus, siekiama stiprinti pilietinį tapatumą.</p>
NPP uždavinys, kodas ir pavadinimas 4.4 uždavinys. Siekti gausinti aukščiausius Lietuvos sporto pasiekimus.
NPP uždavinio rodiklis ir (ar) tikslo rodiklis 4.4.1. Olimpinėse žaidynėse, olimpinių sporto šakų pasaulio ir Europos suaugusiųjų čempionatuose iškovotų medalių skaičius olimpinėse rungtyse (2025 m. – 14 medalių; 2030 m. – 17 medalių). 4.4.2. Paralimpinėse ir kurčiųjų žaidynėse, pasaulio ir Europos neįgaliųjų čempionatuose iškovotų medalių skaičius (2025 m. – 15 medalių; 2030 m. – 17 medalių).
<p>Rodiklis atspindi sporto šakų federacijų, negalią turinčių asmenų sporto judėjimams Lietuvoje vadovaujančių nevyriausybinų organizacijų pasiekimus olimpinėse, paralimpinėse, pasaulio ir Europos čempionatuose, kurčiųjų žaidynėse, jų kiekybinę, taip pat ir kokybinę išraišką. Finansavimo ir medalių statistinių rodiklių santykis atspindi aukšto meistriškumo sistemos ir finansavimo efektyvumą.</p>
Problema – sporto sistema neužtikrina aukščiausių sporto pasiekimų.

Spręstinios problemos priežastys:**1. Neapibrėžta aukšto meistriškumo sportininko auginimo ir išlaikymo sporte sistema.**

- 1.1. Neefektyvi sporto finansavimo sistema.
- 1.2. Nėra sporto kokybės stebėsenos, atsiskaitymo už pasiektus rezultatus ir skatinimo mechanizmo.
- 1.3. Nepakankama aukšto meistriškumo sportininkų pamainos identifikavimo ir rengimo sistema.
- 1.4. Per anksti baigiama sportininko karjera.

2. Trūksta sportininkams rengti reikalingų kvalifikuotų sporto specialistų ir švietimo.

- 2.1. Šiuolaikinių poreikių netenkinanti trenerių rengimo ir kvalifikacijų kėlimo sistema.
- 2.2. Nediegiamos sporto mokslo inovacijos.
- 2.3. Netolygios galimybės pasinaudoti kitų specialistų paslaugomis.

3. Sporto bazių ir treniruočių kompleksų stoka ir neatitikimas fizinio aktyvumo ir aukšto meistriškumo poreikiams.

- 3.1. Nekryptinga, nepamatuota sporto infrastruktūros plėtra ir naudojimas.
- 3.2. Tarptautinius standartus atitinkančių sporto bazių, reikalingų sportininkams ir renginiams rengti, trūkumas.
- 3.4. Nepakankama fizinio aktyvumo infrastruktūra, neišnaudotos viešų laisvalaikio erdvių (parkų, dviračių takų ir kitų aktyvios veiklos vietų) galimybės, ne visa infrastruktūra adaptuota neįgaliesiems.

4. Per mažos fizinio aktyvumo apimtys ir fizinio aktyvumo veiklų kokybė.

- 4.1. Neatnaujintas fizinio ugdymo pamokų turinys, nesukurta fizinio raštingumo modelis skirtingo amžiaus žmonėms ir asmenims su negalia.
- 4.2. Neišnaudotos visų amžiaus grupių sveikatinimo fizinio aktyvumo priemonėmis galimybės stokojama tarpinstitucinio bendradarbiavimo dėl fizinio aktyvumo skatinimo įvairiuose sektoriuose.
- 4.3. Trūksta nacionalinių socialinių fizinio aktyvumo viešinimo ir skatinimo kampanijų, neišnaudotos masinių renginių, festivalių galimybės skatinant fizinį aktyvumą, stokojama bendruomeniškumo.

II SKYRIUS FINANSINĖS PROJEKCIJOS

NPP uždavinys	Finansinės projekcijos, tūkst. Eur	Finansavimo šaltiniai
1	2	3
4.4. Siekti gausinti aukščiausius Lietuvos sporto pasiekimus.	NPP uždaviniui tenkanti finansinė projekcija pagal visus finansavimo šaltinius (tūkst. Eur / metams): Eur.	Valstybės biudžeto lėšos

	<i>89 000. + kasmetinis BVP augimo proc. (1,1)</i>	
	Plėtros programos suma iš viso (tūkst. Eur): Eur. 89 000	Valstybės biudžeto lėšos

III SKYRIUS PRIEMONIŲ RINKINYS

Priemonės kodas ¹	Priemonė ²	Priemonės įgyvendinimo NPP uždavinys	Kiti NPP uždaviniai	Būtinės sąlygos	Dalyvaujanti institucija	Priemonės rezultato rodiklio pavadinimas ³	Priemonės rezultato rodiklio reikšmės		Priemonės papildomas požymis: LRV ĮP, HP, NRD
							Pradinė	2030 m.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Plėtoti ilgalaikę, aiškiais kriterijais paremtą sporto vystymo politiką.	4.4. Siekti gausinti aukščiausius Lietuvos sporto pasiekimus.	2.11. Skatinti sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo veiklas ir stiprinti psichologinį (emocinį) visuomenės atsparumą.	LR sporto įstatymo keitimas.		1. Olimpiečių (paralimpiečių, kurčiųjų) dalyvių skaičius (vasaros, žiemos olimpinėse žaidynėse)	Vasaros: 28 dalyviai (2016), žiemos: 9 dalyviai (2018), paralimpinės vasaros: 13 dalyvių (2016), žiemos 0 (2018), kurčiųjų vasaros 44 (2017) žiemos 0.	Vasaros: 100 dalyvių, žiemos: 16 dalyvių, paralimpinės vasaros: 20 dalyvių, žiemos: 5 dalyviai, kurčiųjų vasaros 60, žiemos 5 dalyviai.	LRV ĮP, HP – Inovatyvumo (kūrybingumo), darnaus vystymosi, lygių galimybių.

¹ Pildoma vadovaujantis Metodikos 9 priede nurodyta priemonių kodavimo tvarka.

² Nurodomas priemonės pavadinimas (ne daugiau kaip 6 žodžiai).

³ Jei Programa finansuojama iš ES ar kitų tarptautinių programų lėšų, nurodomi privalomi Programos rezultato rodikliai.

						2. Gyventojų, gaunančių pakankamai fizinio aktyvumo paslaugų savo gyvenamoje vietovėje dalis (procentais)	70 proc. (2017)	80 proc.	
2.	Patobulinti sporto sistemą nuo pagrindų iki aukšto meistriško.	4.4. Siekti gausinti aukščiausius Lietuvos sporto pasiekimus.	2.11. Skatinti sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo veiklas ir stiprinti psichologinį (emocinį) visuomenės atsparumą.			1. Federacijų, sporto šakų, dalyvaujančių vasaros ir žiemos olimpinėse, parolimpinėse, kurčiųjų žaidynėse, skaičius.	Vasaros sporto šakų: 13 (2016), žiemos sporto šakų: 3 (2016). Parolimpinės vasaros: 5 (2016), kurčiųjų 8 (2017), parolimpinės žiemos 0 (2018), kurčiųjų žiemos 0.	Vasaros: 18 sporto šakų, žiemos: 6 sporto šakos. Parolimpinės vasaros: 10, kurčiųjų 10, žiemos: 2, kurčiųjų žiemos 2.	LRV IP, HP – Inovatyvumo (kūrybingumo), darnaus vystymosi, lygių galimybių.
						2. Mokinių, dalyvavusių neformaliojo vaikų švietimo sporto ir kitose fizinio aktyvumą skatinančiose veiklose, dalis (procentais)	19,4 proc. (2020 m.)	26 proc.	

2021–2030 M. PLĖTROS PROGRAMOS VALDYTOJO, ŠVIETIMO, MOKSLO IR SPORTO MINISTERIJOS, SPORTO PLĖTROS PAGRINDIMAS

PLĖTROS PROGRAMOS PASKIRTIS

Nacionalinio pažangos plano (toliau – NPP) uždavinys, kodas ir pavadinimas

4.4 uždavinys. Siekti gausinti aukščiausius Lietuvos sporto pasiekimus.

1 problema: Sporto sistema neužtikrina aukščiausių sporto pasiekimų

Sporto plėtros programa apima dvi pagrindines sistemines sporto sritis – fizinio aktyvumo ir aukšto meistriskumo, kurias, tolygiai vystant, galima dėlioti piramidės principu: pagrindą sudarytų vaikų ir suaugusiųjų fizinį aktyvumą skatinančios veiklos, o centrinė ir viršutinė dalis – aukšto meistriskumo sportas, kurį vainikuoja geriausi aukšto meistriskumo sportininkų pasiekimai.

Įgyvendinant Sporto plėtros programą ir užtikrinant tam tikrus fundamentalius pokyčius, siekiama stabilizuoti sporto piramidės pagrindą – didinti fizinį aktyvumą ir gerinti aukšto sportinio meistriskumo pasiekimus, o programos ribose yra apjungiamas tiek sveikų tiek ir negalią turinčių asmenų sporto problematika.

Šiuo metu sporto sistema neužtikrina aukščiausių sporto pasiekimų stabilaus didėjimo. Lietuvos sportininkų laimimų medalių skaičius pasaulio, Europos suaugusiųjų čempionatuose ir Olimpinėse žaidynėse kasmet mažėja, nors valstybės skiriamos biudžeto lėšos sporto sferai – didėja. 2014 metais skirta 26 505 tūkst. Eur ir iškovota 10 medalių, 2015 metais skirta 28 000 tūkst. Eur ir iškovota 12 medalių, 2016 metais skirta 33 014 tūkst. Eur ir iškovota 18 medalių (pasaulio, Europos čempionatuose, Olimpinėse žaidynėse), 2017 metais skirta 33 953 tūkst. Eur ir iškovoti 9 medaliai, 2018 metais skirta 35 622 tūkst. Eur ir iškovota 13 medalių, 2019 metais skirta 42 105 tūkst. Eur ir iškovoti 2 medaliai.¹

Sporto finansavimo didėjimas neturėjo didelės įtakos medalių ar rengiamų aukšto meistriskumo sportininkų skaičiui didėti, todėl, siekiant užtikrinti sporto pasiekimų didėjimą, reikia identifikuoti pagrindines problemų priežastis ir jas išspręsti.

Sprendžiamos problemos priežastys:

Problemų priežastys:

1. Neapibrėžta aukšto meistriskumo sportininko auginimo ir išlaikymo sporte sistema.

Nuo 2018 metų vykdoma Lietuvos sporto reforma. Ją įgyvendinant atsisakyta centralizuoto individualių sporto šakų sportininkų rengimo olimpinėms žaidynėms Lietuvos sporto centre ir sudarytos vienodos pasirengimo sąlygos visoms sporto šakoms, lyderystę pavedant nacionalinių sporto šakų federacijoms. Lėšos sportininkams pasirengti yra skiriamos nacionalinių sporto federacijų parengtoms aukšto meistriskumo sporto programoms įgyvendinti, o finansavimo kriterijai įtvirtinti LR sporto įstatyme. Įgyvendinamas aukšto meistriskumo programų finansavimo modelis vis dar leidžia nepasiekus numatytų tikslų vėl gauti finansavimą tokiai pat programai, nėra programos vykdymo, valdymo, kontrolės proceso, trūksta įvairių sričių ir kompetencijų pagalbos. Esamą situaciją apsunkina sporto sferos stebėsenos nebuvimas. Finansuojamoms aukšto meistriskumo programoms kasmet skiriama apie 6–7 mln. eurų (2018 m. – 6,3 mln. Eur, 2019 m. – 6,8 mln. Eur, 2020 m. – 7,03 mln. Eur), dotuojant 55–65 sporto šakų federacijas, kurių finansavimas dalijamas nuo minimalių 3 000 iki maždaug 700 000 eurų. Siekiant išlaikyti ir parengti Lietuvoje vieną aukšto meistriskumo sportininką, sudarant finansines sąlygas, kompensuoti maitinimo, apgyvendinimo, transporto išlaidas mokomųjų treniruočių metu bei suteikiant minimalų medicininį aptarnavimą (neskaičiuojant trenerio, vadybininko, mediko ar mokslininko atlyginimų, inventoriaus ar dalyvavimo varžybose kaštų) reikalinga pasirengimo suma vienam aukšto meistriskumo sportininkui vidutiniškai sudaro apie 18 000–20 000 eurų per metus, o esant būtinybei rengtis užsienyje – dvigubėja. Sportininkų,

turinčių negalią finansiniai poreikiai gali būti dar trečdaliu didesni, nei sveikųjų. Dalis federacijų, negaunančios minimaliai reikalingos dotacijos, negali užtikrinti aukšto meistriskumo sportininkų pasirengimo ir lėšas nukreipia sporto šakos plėtrai, vaikams, jauniems pritraukti ir išlaikyti sporte. Fizinio aktyvumo skatinimo veikla yra aukšto meistriskumo piramidės pagrindas ir yra būtina sąlyga, tačiau takoskyros sporto piramidėje nėra, finansavimo kryptys ir šaltiniai susimaišę, nėra aišku, kada dar yra plėtojimas fizinis aktyvumas, o kur prasideda aukšto meistriskumo sportas, teisinis sporto sferos finansavimo reglamentavimas yra persikėlęs į pernelyg aukštą vyriausybinių lygį ir negali būti greitai adaptuojamas besikeičiančioms problemoms, poreikiams ar pokyčiams įgyvendinti.

Nepakankama aukšto meistriskumo sportininkų pamainos identifikavimo ir rengimo sistema. Lietuvos sporto gimnazijos įsteigtos Vilniuje (2020 m. – 198 mokiniai), Šiauliuose (2020 m. – 206 mokiniai) ir Panevėžyje (2020 m. – 226 mokiniai), tačiau pasinaudoti galimybe sportuoti ir mokytis sporto gimnazijose gali visos Lietuvos sportininkai, nepriklausomai nuo teritorinių skirtumų.

Sporto gimnazijose ugdomų sportininkų skaičius yra 2,5–3 kartus mažesnis (santykinai, pagal šalių gyventojų skaičių) nei kitose Europos ir Skandinavijos šalyse (išlaikant tą pačią proporciją Lietuvoje sporto gimnazijose, sporto grupių ir sporto klasių principu galėtų būti rengiama iki 1 500 sportininkų).

Veikiančių gimnazijų kasmetinių ataskaitų duomenimis, neigiamos kokybinės įtakos turi vangiai vykdoma tikslinė sportininkų atranka į sporto gimnazijas regionuose, kuriuose yra maža prieiga rinktis sporto šakas, nes nėra jaunų talentų identifikavimo ir skatinimo programos, nesukurta motyvacinė trenerio skatinimo bazė. Treneriai, atiduodami savo auklėtinius į gimnazijas, praranda savo atlygį ir yra priversti papildomai dirbti siekiant papildyti savo treniruojamų sportininkų ratą naujais atletais. Nevykdoma sporto gimnazijose ugdomų sportininkų nuolatinė sportinio meistriskumo augimo stebėseną (remiantis mokslinė prieiga), nėra sportininkų perkvalifikavimo į kitas sporto šakas. Bendradarbiavimo sutartį su medicinos ir mokslo laboratorija sudariusi tik viena gimnazija.

Neatlikta studija ar sporto klasės diegimas ir išlaikymas mokyklose galėtų būti alternatyva naujoms gimnazijoms kurti mažiau apgyvendintuose regionuose.

Nepakankamas sporto mokymo įstaigų sportininkų aprūpinimas sporto inventoriu ir įranga bei sportinio ugdymo treniruočių stovyklose ir varžybose finansavimas. Apie 85–90 savivaldybių valstybės biudžeto lėšų (pagal Statistikos metraštį), skirtų savivaldybių sporto mokymo įstaigoms, atitenka sporto mokymo įstaigoms administruoti, išlaikyti, trenerių atlyginimui mokėti ir tik 10–15 procentų atitenka sportiniam ugdymui organizuoti. Nepakanka lėšų pagrindinei veiklai – sportiniam ugdymui organizuoti, užtikrinant tam tikrą treniruočių dienų skaičių stovyklose ir varžybose, kaip tai nurodo Sportinio ugdymo organizavimo rekomendacijos, suderintos su Lietuvos sporto mokslo ekspertų taryba.

Prastas olimpinės pamainos (jaunimo amžiaus grupės ir studentų) sportininkų rengimo aprūpinimas priemonėmis, siauras stipendijų ratas, stabdo programos įgyvendinimą lygiaverčiai kaip ir nenuoseklus sportinio ugdymo turinys, pvz., apribotas finansų dėl mažo varžybų skaičiaus lėtina meistriskumo augimą, sportininko fizinį, techninį ir psichologinį tobulėjimą, o kartu ir trenerio bei sportininko atitinkamus profesinius gebėjimus ir motyvaciją. 2021 m. Valstybės kontrolės išankstinės išvados duomenimis, nesiimant priemonių ugdyti perspektyvią sportininkų pamainą, gali būti neužtikrintas sportininkų, galinčių atstovauti aukšto sporto meistriskumo varžybose, skaičiaus didėjimas ir aukšto meistriskumo programos tęstinumas ar rezultato proveržis. Įvertinus devynių atsirinktų federacijų 2020 m. aukšto meistriskumo sporto programas, nustatyta, kad tik trys federacijos numatė rengti perspektyvių sportininkų pamainą, tačiau konkrečių priemonių nenumatė⁴.

Aukšto meistriskumo sportininko karjera vidutiniškai trunka nuo 10 iki 25 ar daugiau metų, todėl neįgyvendinama dvikryptė sportininko karjeros programa arba ilgalaikės motyvacinės sistemos stoka paskatina dalį sportininkų baigti karjerą anksčiau, nei reikėtų. Problema aktuali visoms sporto šakoms visoje Lietuvoje. Neretai, baigęs sėkmingą sportininko karjerą, vidutiniškai 35-erių metų sportininkas (20 metų skyres sportui ir atstovaudamas Lietuvai tarptautinėse varžybose) neturi išsilavinimo ir specialybės, kartais jau sukūręs šeimą, augina vaikus ir yra paliekamas tolimesnei savarankiškai integracijai į darbo rinką. Šiuo metu galimybės derinti studijas ir treniruotes sunkiai įgyvendinamos, lyginant su kitomis pasaulio valstybėmis, su kuriomis tenka varžytis dėl medalių. JAV aukšto meistriskumo sportininkams apmokamos bendrabučio išlaidos, skiriama stipendija ir lanksti studijų ir socialinių garantijų bei aprūpinimo programa. Lietuvoje aukšto meistriskumo sportininkui, studentui, dalį dienos skiriančiam mokymuisi, o kitą – dviem treniruotėms, nepakanka laiko paroje dirbti, kad užsitikrintų minimalų finansinį pagrindą – sumokėtų už studijas, bendrabutį, paslaugas, gautų socialines garantijas ar paskolą. Sporto ir mokslo derinimas, aukštųjų mokyklų dėmesys sportui ir fiziniam aktyvumui, atstovavimas universitetui nėra pakankamai vertinamas, todėl turi neigiamą įtaką ir sporto karjeros ir studijų siekimui, būtinybei esant pasirinkti vieną iš dviejų. Neįteisinti sutartiniai ar darbo santykiai

nacionalinėse sporto federacijose nesuteikia sportininkui darbo stažo, o patyrus traumą, nelieka galimybės gauti netekto darbingumo išmoky, baigti mokamas studijas ir gauti išsilavinimą. Studentų aukšto meistriško finansavimo modelis, turintis visas analogiškas atstovavimo Lietuvai galimybes (pasaulio Europos čempionatus, Universiada) lygiu, neišgrynintas, veiklos pasyvios. Nėra aukšto meistriško sportininkų minimalios kvalifikacijos pripažinimo (suteikimo), baigus ilgalaikę sportininko karjerą.

2. Trūksta sportininkams rengti reikalingų kvalifikuotų sporto specialistų ir švietimo.

Didėjant sporto rinkai, auga įvairaus sporto profilio ir išsilavinimo specialistų paklausa, tačiau rengiamų specialistų skaičius kasmet mažėja: per 2017–2018 m. parengta 141, per 2018–2019 m. parengta 122, per 2019–2020 m. parengta 115 sporto kryptų grupės absolventų. Profesinis sporto specialistų rengimas tampa būtinybe³ užsibrėžiant siekį didinti gyventojų fizinį aktyvumą. Lėtai adaptuojama trenerių rengimo sistema, lyginant su kintančiais ir augančiais šiuolaikinio aukšto meistriško sporto reikalavimais, nelanksti sporto specialistų kompetencijų kėlimo sistema, stebimas keletas sporto šakų teigiamas dominavimas, kurios užsitikrinusios finansavimą per nuolatinius sportinius rezultatus seka pokyčius profesionaliame sporte, diegia trenerių rengimo tobulinimo ir treniravimo naujoves, kelia jų kvalifikaciją savarankiškai ieškodamos sprendimų. Pririšus sportininko pasiekimą (sportinį rezultatą) prie trenerio atlyginimo pastebima ryški sportinės formos forsavimo ir neigiama įtaka sportininko sveikatai.

Trūksta sportininkų ir trenerių judumo (mobilumo) programos ir žinių apsikeitimo priemonių, kurios leistų susipažinti su naujais treniruočių būdais, įsisavinti geriausią praktiką ir puoselėti Europos sporto vertybes.

Teigiami dopingo vartojimo atvejai parodo, kad tiek treneriai tiek sportininkai vis dar ieško, kaip neteisėtu būdu greitai pasiekti rezultatą. 2020 m. vis dar fiksuoti dopingo vartojimo pažeidimai – 22 sprendimai (10 bylų – draudžiamos medžiagos ir / ar metodo vartojimo, 12 bylų susijusios su kitais pažeidimais) 2020 m. priimti 6 sprendimai susiję su sportininko pagalbiniu personalu, 15 – su sportininkais.

Po sporto sistemos reformos visos lėšos sportininkams rengti skiriamos tiesiogiai federacijoms – jos pačios perka medicinos, masažuotojų, kineziterapeutų ir kt. paslaugas, tačiau dalis paslaugų tapo neprieinamos dėl mažo sporto medicinos paslaugų paketo. Šiuo metu Lietuvoje medicinos ir sporto medicinos paslaugas teikia medikai tik 5 miestuose: Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Šiauliuose ir Klaipėdoje, tai apsunkina šių paslaugų prieinamumą kitų savivaldybių sportuojantiems vaikams ir jaunimui. Penkiuose sporto medicinos centruose dirba 23 sporto medicinos gydytojai, besidalijantys 17,5 etato (Vilniuje 7, Kaune 9, Klaipėdoje 2, Šiauliuose 2, Panevėžyje 3); kitų specialybių gydytojų – 34, besidalijantys 15,5 etato; masažuotojai, kineziterapeutai ir laboratorijų darbuotojai – 32 (besidalijantys 21,75 etato) ir 33 bendrosios praktikos slaugytojos, besidalijančios 28,5 etato.

Trūksta užsakomųjų tyrimų ir jų rezultatų taikymo traumų prevencijai, nėra taikomos mokslinės diagnostikos priemonės, paslaugos nėra mobilios. Vis dar nevertinamas mokslo potencialas nesukuria darbo vietų rinkoje tokiems specialistams kaip biochemikai, biomechanikai, technikai ir kt. Neišnaudotos galimybės skatinant konkursinės sporto mokslo doktorantūros vietų steigimą (Lietuvos mokslo taryboje).

Mokslininkų paslaugomis naudojasi vos ketvirtadalis rengiamų sporto šakų sportininkų ir trenerių, nes pagrindinės laboratorijos yra universitetuose Vilniuje (nuo 1993 m. tiriami 15 sporto šakų atstovai iš finansuojamų 65, aptarnauja 2,5 etato mokslininkų) ir Kaune (nuo 1992 m. laboratorija aptarnauja 8 federacijas ir 7 kt. sporto organizacijas, dirba su federacijomis 15 mokslininkų, iš viso dirbančių – 36). Mažai išreikštas sporto aukšto meistriško sportininkus rengiančių institucijų poreikis moksliniam pasirėngimo procesui valdyti ir aptarnauti nesukuria stiprios sporto mokslo platformos, kuri būtina jau nuo pirmųjų sportininko žingsnių (sporto šakos pasirinkimo) ir vėliau – sportinės formos gerinimo procese. Mokslo asistavimas visiškai eliminuotas ir neįgalijų sporte.

3. Sporto bazių ir treniruočių kompleksų stoka ir neatitikimas fizinio aktyvumo ir aukšto meistriško poreikiams.

Sportas svarbus Lietuvos ekonomikai ir dėl naujų diegiamų darbo vietų, dėl vidutiniškai sukuriama 3,5 proc. metinio BVP. Sporto politika yra formuojama siekiant spręsti ir aukšto meistriško, ir fizinio aktyvumo sporto uždavinius, siekti bendrų sporto tikslų, todėl būtinas sporto paslaugų spektro tolygumas ir prieinamumas. Sporto

objektų statybos nėra sistemškai pagrįstos regioniniu ar demografiniu paskaičiavimu, nėra įvertintas potencialių sportuojančiųjų skaičius statybų planavimo procese, neišskus sporto objektų skaičius ir būklė. Nėra sporto infrastruktūros ateities plėtros vizijos, sporto objektų registro, todėl infrastruktūra statoma vertinant atskirų objektų statytojų iniciatyvumą².

2011–2020 m. sporto plėtros strategijoje planuotas 40 sporto infrastruktūros objektų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, nebuvo pasiektas – 20 (2019). Planuojant ir projektuojant naujus sporto infrastruktūros objektus nėra pasitelkiami sporto šakos specialistai ar tarptautiniai ekspertai. Tarptautinius standartus atitinkantys sporto statiniai nėra išnaudojami prisitraukiant didelės reikšmės tarptautinius sporto renginius Lietuvoje, tokiu būdu nėra sudaromos galimybės įvairioms sporto šakoms dalyvauti pasaulinio lygio renginiuose Lietuvoje, minimaliais finansiniais kaštais, lyginant su išvykomis į užsienį. Nesudarytas ilgalaikis tarptautinių sporto renginių pritraukimo, įgyvendinimo bei kuo įvairesnių sporto šakų plėtros planas įveiklinant sporto bazines.

Valstybės ir savivaldybių lėšomis pastatyti objektai nėra racionaliai panaudojami, sporto bazių trūkumas lemia ribotą sporto infrastruktūros objektų prieinamumą aukšto meistriškumo sportininkams reikalingu metu. Kadangi vis dar trūksta ir aktyvaus laisvalaikio erdvių – esamos sporto bazės perpildytos, paslaugų kokybė nėra tinkama, todėl aukšto meistriškumo komandos renkasi paslaugas užsienio valstybėse, kur yra daugiau sportininkui reikalingo lankstumo ir prieinamumo. Vertinant nacionalinių sporto šakų federacijų aukšto meistriškumo programas, pastebima tendencija, kad nacionalinių sporto šakų federacijų sportininkai, kuriems reikalingos specializuoto pasirengimo sporto bazės, vidutiniškai iš 12 mėnesių 4 – 5 mėnesius treniruojasi užsienyje.

Nevykdomas anksčiau pastatytų sporto infrastruktūros objektų prieinamumo asmenims su negalia gerinimas. 2019 m. iš viso šalyje buvo apie 6 tūkst. sporto objektų. Išankstinio tyrimo rezultatai rodo, kad Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai reikia atlikti tyrimus ir analizes dėl šių objektų poreikio pagal sporto šakas, regionus ar galimybes organizuoti tarptautinius renginius, valstybės mastu nustatyti infrastruktūros vystymo kryptis⁴.

4. Per mažos fizinio aktyvumo apimtys ir fizinio aktyvumo veiklų kokybė.

Lietuvos gyventojai nėra pakankamai fiziškai aktyvūs – 2018 metais daugiau nei pusė Lietuvos gyventojų (51 proc.) nesportavo ir nesimankštino, tuo mūsų šalis 5 procentiniais punktais atsiliko nuo ES šalių vidurkio (*Specialaus sporto ir fizinio aktyvumo Eurobarometro tyrimas*⁵, 2018) (toliau – *Eurobarometro tyrimas*). Reguliariai sportavo ir mankštinosi tik 11 proc. šalies gyventojų, tačiau tokia pati dalis jų per dieną sėdint praleisdavo 8 ir daugiau valandų. Remiantis Valstybinio audito ataskaitoje („Ar užtikrinamas vaikų sveikatos stiprinimas“, 2019) (toliau – *Valstybinio audito ataskaita*) pateiktais skaičiavimais, Lietuvos gyventojų fizinis neaktyvumas valstybei vidutiniškai kainuoja apie 300 mln. Eur. Ryškūs lyčių skirtumai (merginų – 47 proc., vaikinų – 22 proc.) niekada nesportuojančiųjų arba sportuojančių tik retkarčiais jauniausioje, 15-24 m. amžiaus, respondentų grupėje, rodo nepakankamo moterų įsitraukimo ir dalyvavimo fizinio aktyvumo veiklose situaciją bei neigiamas moterų dalyvavimo šiose veiklose tendencijas, o tai savo ruožtu potencialiai lemia riziką dėl nepakankamo motyvacijos aktyviam gyvenimo būdai formavimo bei ugdymo jų šeimose ateityje. Didelis procentas (71 proc.) niekada nesportuojančių arba tą darančių tik retkarčiais abiejų lyčių Lietuvos vyresnių nei 55 m. amžiaus gyventojų atspindi sisteminius nepakankamo šios amžiaus grupės žmonių į(si)traukimo į fizinio aktyvumo paslaugų sektorių trūkumus. Mažai skatinamas gyventojų dalyvavimas į savanoriškas sporto ir fizinio aktyvumo veiklas - tuo užsiima tik 3 proc. šalies žmonių (*Eurobarometro tyrimas*).

Maža dalis Lietuvos mokinių yra pakankamai fiziškai aktyvūs laisvalaikiu: Higienos instituto⁶ 2020 metų duomenys rodo, kad Pasaulio sveikatos organizacijos rekomenduojamą kasdienio judėjimo lygį pasiekia tik apie 14 proc. mokyklinio amžiaus vaikų. Nepakankamai skatinamas mokinių fizinis aktyvumas ugdymo įstaigose: tik pusė Lietuvos ugdymo įstaigų stebi ir užtikrina, kad vaikai kasdieniam fiziniam aktyvumui skirtų ne mažiau kaip 60 min., tokia pati dalis šalies ikimokyklinio ugdymo įstaigų neturi fizinio ugdymo specialisto. Nepakankamas didžiosios Lietuvos mokinių dalies fizinis aktyvumas dėl jų patiriamą didelio akademinio krūvio prisideda ir prie prastesnės mokinių gyvenimo kokybės, didėjančio fizinio ir psichinio nuovargio, pasireiškiančiu bloga nuotaika, nerimu, miego sutrikimais, bei turi neigiamą įtaką jų mokymosi pasiekimams. Nepakankamai išnaudojamos sporto kaip prevencinės priemonės taikymo galimybės vaikų ir jaunimo neformaliojo ugdymo metu, didelės sportavimo paslaugų kainos neužtikrina visų socialinių grupių, ypač vaikų iš nepasiturinčių, socialinę atskirtį patiriančių šeimų bei didesnio vaikų ir jaunimo su negalia įsitraukimo į fizinio aktyvumo priemones.

Neatnaujintas fizinio ugdymo pamokų turinys, nepakankamai užtikrinamas tarpdalykinis fizinio aktyvumo integravimas įgyvendinant formalųjį ugdymą. Mokyklose fiziniam aktyvumui teikiama per mažai dėmesio, fizinė aplinka retai atitinka mokinių judėjimo poreikius, dėl saugumo fiziškai aktyvi veikla mokyklų erdvėse dažnai apsiriboja tik fizinio ugdymo pamokomis. 10,3 proc. ugdymo įstaigų neturi savo sporto salės, 28,6 proc. įstaigų fizinis ugdymas vykdomas bendroje sporto ir aktų salėje, kuri tik iš dalies tinka fiziniam ugdymui, o 19,4 proc. bendrojo ugdymo ir 25 proc. ikimokyklinio ugdymo įstaigų vaikai neaprupinami reikiamomis priemonėmis (*Valstybinio audito ataskaita*). Vis dar mažai šalies ugdymo įstaigų pasiryžusios skatinti mokinių fizinį aktyvumą pagal europinį modelį, tik 10 procentų Lietuvos mokyklų atitinka Aktyvios mokyklos kriterijus. Trūksta mokslinio bendradarbiavimo vertinant mokinių fizinio pajėgumo rodiklius, bendradarbiavimo tarp mokykloje dirbančio visuomenės sveikatos specialisto, fizinio ugdymo mokytojo ir tėvų teikiant mokiniams konsultacijas dėl fizinių ypatybių įvertinimo ir jų tobulinimo, tobulintina grįžtamojo ryšio technologinė sistema. Silpni fizinės saviugdros skatinimo mechanizmai, nesukurtas ir nediegiamas fizinio aktyvumo raštingumo modelis skirtingo amžiaus žmonėms nuo kūdikio iki senjoro bei žmonėms su negalia. Bendrojo ugdymo mokyklose nepakanka specialaus, mokiniams su negalia pritaikyto sportinio inventoriaus, mokyklos sporto infrastruktūra nepilnai tenkina šių mokinių judėjimo poreikius bei sunkina bendrųjų fizinio ugdymo gebėjimų ugdymą; fizinio ugdymo mokytojams trūksta specialiųjų žinių darbu su negalią turinčiais mokiniais. Mažai skatinamas mokinių aktyvus keliavimas (pėsčiomis, dviračiais, paspirtukais ir pan.) į mokyklą ir iš jos. Trūksta aktyvesnio bendradarbiavimo su mokinių šeimos nariais ir jų įsitraukimo į bendras fizinį aktyvumą skatinančias veiklas mokyklose - tik 10 proc. vyresnių klasių mokinių tėvų įsitraukia į bendras sveikatinimo veiklas mokyklose (*Valstybinio audito ataskaita*⁷).

Esama fizinio aktyvumo instruktoriaus kvalifikacijos įgijimo sistema riboja sporto paslaugų sektoriuje dirbančių asmenų skaičiaus augimą, o nesukurta sporto sektoriaus specialistų kvalifikacijos tobulinimo įvairiuose kvalifikaciniuose lygmenyse sistema apsunkina naujų, inovatyvių, mokslu pagrįstų fizinio aktyvumo skatinimo ir sveikatos stiprinimo būdų įgyvendinimą. Veikianti šios srities specialistų rengimo sistema nesuderinta su pažangiu Europos fizinio aktyvumo ir sveikatingumo sektoriaus specialistų rengimo modeliu ir nepilnai atliepia šios srities paslaugas gaunančių tikslinių gyventojų grupių poreikius. Aukšti kvalifikaciniai reikalavimai asmenims, atliekantiems atitinkamų specialiųjų gebėjimų nereikalaujančias užduotis, neskatina sporto ir sveikatingumo darbuotojų nuoseklios rengimo sistemos taikant pameistrystės principą. Ilgai trunkančios neformaliojo fizinio aktyvumo specialistų rengimo programos aukštosiose mokyklose nepatrauklios dėl didelių finansinių kaštų, nėra šios srities specialistų profesinio rengimo programų pasiūlos, tai riboja jaunų ir motyvuotų specialistų įsiliejimo į sporto ir sveikatingumo paslaugų sektorių galimybes. Jaunų specialistų trūkumas ypač jaučiamas regionuose, kuriuose taip pat stebimas ir kvalifikuotų darbu su neįgaliais asmenimis turinčių sporto specialistų stygius, lemiantis regioninius netolygumus bei neįgalių žmonių socialinės atskirties didėjimą. Nepatraukli įsidarbinimo rinka, sporto ir sveikatingumo specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistemos nebuvimas lemia mažėjantį aukštosiose mokyklose parengtų specialistų skaičių: per 2017–2018 m. parengta 18, per 2018–2019 m. – 19, per 2019–2020 m. – 11 fizinio aktyvumo ir sveikos gyvensenos krypties grupės absolventų.

Mažai ir netolygiai išnaudojamos visų amžiaus grupių gyventojų sveikatinimo fizinio aktyvumo priemonėmis galimybės, daugiausiai dėmesio skiriama tik tam tikrai amžiaus grupei (vaikams ir jaunimui), neformuojamas sveikos gyvensenos įprotis dalyvauti šeimos fizinio aktyvumo veiklose. Trūksta fizinio aktyvumo sporto srityje veiklų tolygumo skirtinguose Lietuvos regionuose, ypač nuo didžiųjų šalies centrų nutolusiose savivaldybėse. Liga arba negalia yra trečioji Lietuvos gyventojų nurodyta priežastis, dėl kurios jie nesportuoja ir nesimankština, tai rodo žmonėms su negalia pritaikytų sportavimo sąlygų bei sporto ir fizinio aktyvumo paslaugų stygių. Nors didžioji Lietuvos gyventojų dalis geba savarankiškai sportuoti ir mankštintis namuose, tačiau ši situacija išryškina ir nepakankamą sporto bei laisvalaikio infrastruktūros bei paslaugų pasiūlą bei jo prieinamumo gyventojams trūkumą. Nepakankamai išplėta ir gyventojams ribotai prieinama fizinio aktyvumo infrastruktūra savivaldybėse, neišnaudotos viešų laisvalaikio erdvių (parkų, dviračių takų ir kitų aktyvios veiklos vietų) galimybės, ne visa sporto infrastruktūra adaptuota neįgaliesiems bei vyresnio amžiaus žmonėms. Net 40 proc. šalies gyventojų pasigenda aktyvesnio savivaldybės vadovų indėlio plėtojant fizinio aktyvumo veiklas jų gyvenamojoje vietovėje, o ketvirtis nurodo negaunantys jų poreikius atliepiančių fizinio aktyvumo paslaugų iš vietovėje veikiančių sporto klubų bei kitų sporto ir fizinio aktyvumo paslaugų teikėjų (*Eurobarometro tyrimas*). Stebimas skirtingų sektorių fragmentiškumas įgyvendinant fizinį aktyvumą ir sveiką gyvenseną skatinančias priemones, trūksta vieningo šias tarpinstitucines veiklas koordinuojančio mechanizmo. Teritoriniu principu mažai išplėta sporto medicinos paslaugų sistema ir nesukurtas apmokėjimo už sporto medicinos gydytojo teikiamas profilaktines sveikatos patikrinimo paslaugas įvairaus amžiaus gyventojams, dalyvaujantiems fizinio aktyvumo veiklose, mechanizmas, tai kelia riziką intensyviu fiziniu aktyvumu užsiimantiems žmonėms patirti žalą sveikatai.

Nėra nacionalinės fizinį aktyvumą skatinančios socialinės informacinės kampanijos, didinančios gyventojų suvokimą apie fizinio aktyvumo naudą. Sporto šakų federacijos ir jų klubai mažai dėmesio skiria sporto pagrindų plėtojimui, savo sporto šakos populiarinimui ir naujų dalyvių įtraukimui, sporto šakų klubuose vis dar mažai dėmesio skiriama sportu ugdomoms vertybėms ir sveikatai. Neišnaudotos masinių renginių, festivalių galimybės skatinant fizinį aktyvumą, trūksta bendruomeninių sportinių iniciatyvų, neįveiktos visų amžiaus grupių sveikatinimo galimybės.

¹ ŠMSM informacija.

² ŠMSM žemėlapis.

³ ES tarybos išvados dėl trenerių vaidmens visuomenėje 2017-11-22 (14210/17)

⁴ https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=25289

⁵ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9a69f642-fcf6-11e8-a96d-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-82747397>

⁶ https://www.hi.lt/uploads/pdf/tyrimai/2020/2020_vaiku_gyvenseos_rodikliu_suvestine-ataskaita.pdf

⁷ Valstybės kontrolės ataskaita (2019). Ar užtikrinamas vaikų sveikatos stiprinimas.
